

Dr. Bafralı Yanko'nun "Bizde Tıbb-ı Kanûnî'ye Dâir Birkaç Söz" Başlıklı Yazı Dizisi Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation of a Series of Articles by Dr. Bafralı Yanko Titled "A Few Words Regarding to Forensic Medicine in Our Country"

 Emre KARACAOĞLU^a

^aT.C. Kırıkkale Adli Tıp Şube Müdürlüğü, Kırıkkale, TÜRKİYE

ÖZET Tıp ve tıp dışı alanlarda muhtelif kitap ve makaleleri bulunan Dr. Bafralı Yanko'nun hayatına dair kapsamlı ve ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Kendisi ve eserleri ile ilgili çalışmalar da çok değildir. Onunla ilgili bilinmeyenlerden birisi de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ihdas edilen Osmanlı Hukuk Encümeni'nde görev almış olmasıdır. Bu encümendeki görevi adli tıp alanında hukuk camiasını aydınlatmak ve bilgi vermektir. Bu çalışmada, Dr. Bafralı Yanko'nun, Osmanlı Hukuk Encümeni'nde görev aldığı sıralarda, 1910 yılında Ceride-i Adliye dergisinde yayımladığı bir yazı dizisi ele alınmıştır. Bu yazı dizisi iki kısımdan oluşmakta ve adli tıp konu edilmektedir. Dr. Yanko Batıda ve Osmanlı'da adli tıbbın durumu, kitaplar, eğitim gibi hususları değerlendirmektedir. Ayrıca, adli tıptaki bazı gelişmeler ile adli tıbbın hukuka ne şekilde fayda sağladığını örneklerle açıklamaktadır. Dr. Bafralı Yanko'nun bu yazı dizisi kendisi ile ilgili bir takım biyografik bilgiler verdiği gibi, tıp tarihimize ve bilhassa adli tıp tarihine de önemli katkılar sunmaktadır. Onun adli tıp hakkındaki görüş ve yorumları, değerlendirmeleri adli tıbbın bugünkü sorunlarının kaynağına da bazı göndermelerde bulunmaktadır.

ABSTRACT There is no comprehensive and detailed information about life of Doctor Bafralı Yanko who has books and articles in medical and non-medical fields. Also, studies on him and his works are not very much. One of the unknown about him is that he took part in the Ottoman Legal Committee, which was established after the declaration of the Constitutional. His duty in this committee is to enlighten and inform the legal community in the field of forensic medicine. In this study, a series of articles that published by Dr. Bafralı Yanko in 1910 in Ceride-i Adliye magazine, while he was working in the Ottoman Legal Committee, was discussed. This series of articles consists of two parts and the subject of them is forensic medicine. Dr. Yanko has evaluated issues such as condition of forensic medicine in the West and the Ottoman Empire, books, and education. In addition, he has explained some developments in forensic medicine and, how forensic medicine has benefited the law. This series of the articles by Dr. Yanko provides some biographical information about himself, as well as making important contributions to our history of medicine and especially the history of forensic medicine. His views and comments on forensic medicine make some references to the source of the current problems of forensic medicine.

Anahtar Kelimeler: Adli tıp; XIX. yüzyıl tıp tarihi; tıp, tarih

Keywords: Medicine, forensic; 19th cent. history of medicine; medicine, history

Tıp tarihi araştırmalarında hatırat nevinden, o devri idrak etmiş hekimlerin yaşadıklarını ve kendi pencerelerinden o dünyayı ve içindekileri nasıl gördüklerini bilmek çok değerlidir. Bilhassa, aynı dönemi yaşayan birden fazla kişi tarafından nakledilen bilgi ve belgeler, sonrakiler için mukayeseye de imkân vermesi açısından, birer ayna mesabesindedir.

Ana çizgileriyle bilinmesine rağmen tarihçesinde henüz noksanlar bulunan bilim dallarından biri de adli tıptır.

Bu çalışmada, adli tıp ihtisası yaptığı hususunda bir bilgi bulunmamakla birlikte, XX. yüzyıl başında adli tıp alanında-kısa bir süre için de olsa- çalışan Dr. Bafralı Yanko'nun dikkat çekici bir yazı serisi üze-

Correspondence: Emre KARACAOĞLU
T.C. Kırıkkale Adli Tıp Şube Müdürlüğü, Kırıkkale, TÜRKİYE/TURKEY
E-mail: karacaogluemre@yahoo.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 26 Dec 2020 **Accepted:** 15 Feb 2021 **Available online:** 24 Feb 2021

2146-8982 / Copyright © 2021 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

rinde durulmuştur. Dr. Yanko bu yazılarda, dönemin adli tıp eğitimi, adli tıbbın Batı'daki ve Osmanlı'daki durumu, hukuk âleminde adli tıbbın yeri, adli tıpta bazı yeni gelişmeler gibi ilgiye değer hususları ele almıştır. Dönemin bir tanığı olması hasebiyle adli tıp tarihimize ve adli tıbbın durumuna ışık tutan bu yazı serisi, çalışmanın ekler kısmında bugünkü harfler ile de araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

DR. BAFRALI YANKO HARALAMBO (HARALAMBOPULOS) (1861-1936)

İstanbul'da 1861 yılında doğan Dr. Yanko, Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'den 1301 yılında mezun olmuş ve Makedonya'da çalışmıştır. Kendisi hakkında 1903 yılında, rütbesi henüz binbaşı iken hastaları tedavide gösterdiği gayret ve üstünlükten ötürü terfisi için Seraskerlik'e bir arıza yazılmıştır.¹ Bir başka arşiv belgesine göre ise 1907 yılı Haziran ayında Manastır Askeri Hastanesinde çalıştığı görülmektedir.² Akabinde Kasımpaşa Askeri Hastanesi dahiliye tabipliğinde (1908-1912), Balkan Harbi başlarında Bulgar cephesinde 1. Fırka 1. Seyyar Hastanesi baştabipliğinde ve nihayet Maltepe Hastanesi 2. tabipliğinde bulunmuştur.³ Bir makalesinde, 1908 yılında kurulan Osmanlı Hukuk Encümeni'ne adli tıp alanında bir nevi danışmanlık/bilirkişilik yapması için alındığını yazmaktadır.⁴ Askeri hekimlikten ayrıldıktan sonra resmi bir vazife almayarak, Bakırköy'de oturmuş⁵ ve Sirkeci'de serbest hekimlik⁶ yapmıştır.^{5,6} İstanbul'da 27 Aralık 1936 tarihinde ölmüş ve cenaze merasimi Bakırköy Rum Kilisesi'nde icra edilmiştir.⁷⁻⁹

Kişiliği ve hayatı ile ilgili çok fazla bilgi bulunmayan Dr. Bafralı Yanko'nun çok yönlü bir aydın olduğu, hekimlik mesleğinin dışında edebiyat sahasında ve diğer gayr-ı tıbbi alanlarda da bazı eserler verdiği

anlaşılmaktadır. Tıp eğitim dilinin Türkçe olması hususundaki görüşlerini henüz tıbbiye öğrencisi iken *Tarık* adlı gazetede başlatılan polemige, kendisi ile aynı görüşteki Dr. Hüseyin Hulki (1862-1894) ve Dr. Besim Ömer (1862-1940) gibi hekimlerle birlikte cevaplar yazmak suretiyle ortaya koymuştur.¹⁰ Nitekim, kendisi de telif ve tercüme eserler üretmek yoluyla tıp eğitim dilinin Türkçe olması için çabalayan Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye'nin bir üyesi olup, aynı zamanda *Terakki* adlı Yunan harfli Türkçe yayın yapan bir dergide de yazılar yazdığı bilinmektedir. Bu dergide kendisinden "Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmâniye azasından, *Ceride-i Emâkin-ül Sıhha* muharrirlerinden ve Bâb-ı Seraskerî Hastahânesinde müstahdem Doktor Kolağası Bafralı Yanko Efendi" şeklinde bahsedildiği nakledilmektedir.¹¹ İlk mikrobiyologlarımızdan ve Dr. Zoeros Paşa'nın (1842-1917) muavinliğini de yapan Dr. Ahmet Sadi Beyⁱⁱⁱ, bir mülakatında Dr. Yanko'nun Daülkelb Tedavihânesi müdürü Dr. Zoeros Paşa'nın muavini olmayı arzuladığını, fakat Zoeros Paşa'nın kendisini atlattığını anlatmaktadır.¹²

Eserleri:^{3,9,13}

- *Kütüphâne-i Etfâl*, İstanbul 1299, 132 sayfa.
- *Fikir ve Kalem Tecrübelerimden*, İstanbul 1315, 107 sayfa.
- *Yozgat Seyahatnâmesi*, Konstatiniye 1306, 32 sayfa.
- *Şariat-ı Garrâ-yı İslâmiye'ye Dâir Mütâlaat-ı Sıhhiye*, A. Kristidi, Çeviren: Doktor Bafralı Yanko, İstanbul 1305, 55 sayfa.
- *Daü'kelb ve Pastör*
- *Zebedlerin Tahlilât-ı Kimyeviyeleri Hakkında Tecârib-i Cedide*, Johny Josef, Çeviren/Hazırlayan: Bafralı Yanko- H. Hulki, İstanbul 1300, 20 sayfa.

i. İstanbul Ansiklopedisi'nin Bakırköy maddesinde, Sermed Muhtar Alus'tan alınmış, eskiden Bakırköy'de ikamet edenler hakkında şöyle bir bilgi vardır: "...Mezarlığın arkasındaki çayırın başında Doktor Bafralı Yanko ..." Bkz. Reşad Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, 1960, cilt 4, sayfa 1895; Dr. Yanko'nun mirasçılarında karısı Terpsitea Hanım'a hitaben 1939 yılında İstanbul Kadastro Hakimliği'nin bir gazetede çıkan ilamına göre Dr. Yanko Bakırköy'nde Kartaltepe Millet Bahçesi Sokağı'nda 8 nolu hanede oturmuştur. Bkz. Son Telgraf, 21 Mart 1939, sayfa 6.

ii. Osmanlı Devleti'nin son dönem dava vekillerinden olan ve anlaşıldığı kadarıyla Dr. Yanko'yu yakından tanıyan Abdurrahman Adil Eren (1868-1942) bir yazısında: "...Doktor Bafralı Yanko orta boylu, beyaz tenli, kumral bıyıklı, elâ gözlü, yanaklarından dokunulsa kan fışkıran bir gençlik ve güzellikte idi. Sirkeci garından çıkar, kırmızı fesini arkasına diker, mor yakalı ve kollu askeri doktor caketinin ilikleri açık olduğu halde Babıâli caddesinden yukarı doğrulurdu. Ya Karabetin, ya Kasbarın, veyahut Arakelin kitapçı dükânına girerdi. Doktor Bafralı Yanko da asker olmasına, Mekteb-i Tıbbiye hocalarından bulunmasına rağmen, karşısındaki Vafyadis fotoğrafhanesinin bulunduğu köşebaşı binada üçüncü katta bir muayenehane sahibi idi." [Yazının imlâsına müdahale edilmemiştir.] Bkz. A. Adil Eren, "iki Eski Doktor Yazıcımız", Yarım Ay Dergisi, 14 Temmuz 1937, sayfa 3. 1930 yılında çıkan gazete ilanlarına göre Dr. Yanko'nun muayenehanesi Çağaloğlu'nda Mahmudiye Caddesi'nde 22 numaradadır. Bkz. Milliyet, 6.11.1930 sayfa 4; Son Posta, 11.11.1930, sayfa 8; Cumhuriyet, 7.11.1930, sayfa 8.

iii. Mekteb-i Tıbbiye'den 1887 yılında mezun olmuş, ardından Daülkelb Tedavihânesi'nde Dr. Zoeros'un muavinliğini yapmıştır. 1904 yılında Telkikhâne muavinliğine getirilmiş ve 1908 tarihinden sonra emekli olmuştur. Bkz. Ekrem Kadri Unat, Osmanlı İmparatorluğu'nda Bakterioloji ve Viroloji. 1970, sayfa 33; Rıza Tahsin, Tıp Fakültesi Tarihçesi. Eklemlerle Yayınlayan: Aykut Kazancıgil, İstanbul: Özel Yayınlar, 1991. Cilt. 2, sayfa 32.

■ “Üzn-i Eyserde Neşvü Nemâ Bulan Kurtların (Diydân) Sûret-i İhrâcî”, *Ceride-i Emâkinü'l-Sıhha*, 13 Nisan 1887, Sayı 1, sayfa 4-5.

■ *Servet-i Fünun*, *Ceride-i Adliye*, *Terakki* ve *Malumat* gibi süreli yayınlarda çok sayıda çeşitli konularda yazıları bulunduğ^{iv} nakledilmektedir.^{9,11}

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Dr. Bafıralı Yanko'nun ilk sayısı 5 Kanûn-ı Evvel 1325 [M. 18 Aralık 1909] tarihinde çıkan *Ceride-i Adliye* isimli derginin 19 Kanûn-ı Evvel 1325 [M. 1 Ocak 1910] tarihli 2. ve 2 Kanûn-ı Sâni 1325 [M.15 Ocak 1910] tarihli 3. sayılarında Tıbb-ı Kanûnî ana başlığı altında çıkan ve 2 parçadan oluşan yazı serisi Latin harflerine aktararak değerlendirilmiştir (Ek 1, Ek 2).^{4,14}

BULGULAR

Dr. Yanko'nun *Ceride-i Adliye*'de çıkan ve yapılan taramalarda yalnızca birbirini takip eden 2 kısımdan oluştuğu anlaşılan bu yazı dizisi toplamda yaklaşık 8 sayfa civarındadır. İlk yazı, “Tıbb-ı Kanûnî” üst başlığına ek olarak, “Bizde Tıbb-ı Kanûnî'ye Dâir Birkaç Söz” alt başlığını taşımaktadır. Yazı altlarındaki tarihlerden ilkinin 27 Aralık 1909'da, ikincisini ise 11 Ocak 1910'da kaleme aldığı görülmektedir.

Yazı Meşrutiyet dönemine kısa bir medhiye ile başlamakta, her alanda yenilenme ve ilerleme olacağını bildirmektedir. Bu meyanda Adliye Nezareti'nin de kendisine yeni bir yön verdiğine, istifade edilmek şöyle dursun, vakit kaybına hizmetten başka bir işe yaramayan ve Meşrutiyet'in şanına yaraşmayan *Ceride-i Mehâkim-i Adliye*'nin^v artık devamına müsaade edilmediğine atıf yapmaktadır.

Bir önceki yıl ihdas edilmiş olan Osmanlı Hukuk Encümeni'nde “tıbb-ı kanûnî-i psychiatire denilen tıbb-ı rûhî” (adli psikiyatri) gibi tıp dallarına giren konularda mesleki bilgilerini aktarmak suretiyle bir nevi danışmanlık/bilirkişilik yapacağını bildiren Dr. Yanko, ilk sayısını incelediği *Ceride-i Adliye*'de ara

sıra bu konulara temas eden yazılar yazmaktan kendisini alıkoyamadığını ifade etmektedir.

Ardından, bizde adli tıp malumatının-abartısız-yok mertebesinde olduğuna, adli tıba şimdiye kadar hiç-hem de hiç-^{iv} ehemmiyet verilmediğine ve adliye mahkemelerinde varlığına ihtiyaç hissedilmediğine dikkat çekilmektedir. Dr. Yanko'ya göre hekimlerin düzenledikleri raporlarda, bilimsel terimlere harfi harfine uyulmak mecburiyeti, buna karşılık hukuk fakültelerinde öğrencilere adli tıba dair bir harf dahi öğretilmemesi ve ders verilmemesi, adli tıbbı meyve vermeyen bir ağaç konumuna düşürmekte ve bu durumdan hekimler, hâkimler ve millet dâhil hiç kimse fayda görememektedir. Kendisi bu eksikliğin giderilmesi için hizmet etmeyi istemektedir.

Sosyoloji ile çok sıkı yakınlığı bulunan adli tıba Batılı hukuk bilginleri gereken önemi verdiklerinden, onların sayesinde, bu hususta hayli eser yazılmış ve mühim bir kütüphane teşkil etmiştir. Bu meyanda Dr. Yanko, Tardieu ve Orfila gibi Fransa'dan bazı isimler zikretmekte, Almanya ile İngiltere'de de benzer şekilde bilginler bulunduğunu söylemektedir.

Dr. Yanko, kendi öğrencilik yıllarındaki duruma temasla, o dönemde Agop Handanyan'ın (1834-1899) Fransızca'dan çevirdiği kitabını anmakta; fakat kitabın kurgulanış tarzı ile muhtevastaki darlık nedeniyle öğrencilerin pek de işine yaramadığını belirtmektedir. Hatta, yabancı dile vakıf olanlar Fransızca 2 ciltlik Briand et Chaudé'nin klasikleşmiş eserine müraacaat etmektedirler. Bununla birlikte, son sınıfta ve sadece haftada bir kez verilen adli tıp dersinin ve bu 2 ciltlik kitabı bir öğrencinin bitirebilmesindeki zorluğun, fakülteden adli tıbbı yeterince bilen çok az sayıda öğrencinin mezun olmasına yol açtığının altını çizmektedir. Yazının kaleme alındığı devr-i Meşrutiyet'te ise fakültedeki adli tıp dersleri Dr. Bahaeddin Şakir Bey gibi kudretli bir hocaya tevdi edilmiştir. Dr. Yanko, bu değişim sayesinde tıp fakültesinin yanı sıra hukuk fakültesinin, hâkimlerin, mahkemelerin ve tüm milletin yarar göreceği kanısındadır.

iv. “Elifba-yı Lisan-ı Rumi” gibi bazı eserlerin de Dr. Bafıralı Yanko'ya ait olduğunun nakledildiği görülmekle birlikte; bu eserlerde muharrir olarak yalnızca “Yanko” adı geçtiği görülmüş, bunun Dr. Bafıralı Yanko olduğuna dair kesin bir emare bulunmamış ve bir karışıklığa mahal vermemek kasdıyla- bu eserlerin adları burada zikredilmemiştir.

v. İlk sayısı 12 Ekim 1901 tarihinde yayımlanan *Ceride-i Mehâkim-i Adliye* (1901-1908) isimli dergi.

vi. Vurgular Dr. Yanko'ya aittir.

EK 1: Dr. Bafıralı Yanko'nun Ceride-i Adliye isimli derginin 19 Kanûn-ı Evvel 1325 [M. 1 Ocak 1910] tarihli 2. sayısında yayımlanan Tıbb-ı Kanûnî başlıklı ilk yazısı.

Tıbb-ı Kanûnî

Bizde Tıbb-ı Kanûnî'ye Dâ'ir Birkaç Söz

[60] Süllem-i tekâmülde işğal ettiğimiz mevki-i mahsûs i'tibâriyle 'aziz ve mukaddes vatanımızın cihâna karşı irâ'e etmeğe başladığı safahât-ı teceddüd ve inkılâbda husûl-i maksadı te'mîn etmek ya'nî sademât-ı dehr ile âhenk devrânına kesl 'âriz olmuş olan âsyâb-ı irâdeye bir istikamet-i diğer vererek tarîk-ı Meşrûtiyet'te küşâde ve bülend bir cebhe ile dâ'imâ ileri doğru bî-muhâbâ yürüyebilmek için mü'essir-i hakîkîyi tevzî-i 'adâlette arayan erkân-ı muhtereme-i hükümetimiz meyânında 'Adliye Nezâretî'nin vezâ'if-i müteretibe-i müşkilesini mukarr ve mu'terif olanlar lâ-şekk ikrâr ve i'tirâfında sâdik kalanlardır.

Bir nazar-ı şâmil ve nakkad ile teşkilâtın her cihete birden 'atf-ı elhâz-ı intizâm ve istikmâl eden nezâret-i celle, devr-i zâ'ilde mütâlâ'ası, te'mîn-i istifâde şöyle dursun izâ'â-i vakte hâdim olmaktan başka meziyeti olmayan ve erbâb-ı 'adl u hukuk elinde bir safha-i meyyite gibi şurada burada sürüklenen "Ceride-i Mehâkim-i 'Adliye'nin şân-ı Meşrûtiyet'e lâyık ve âmâl-i kemâlât-perestâne-i millete muvâfık bir tarz-ı nevîn ve mefîn üzere intişârında ihtiyâr-ı müsâmaha edemezdi.

[61] Kasr-ı bedâ'a ve 'aciz-i noksânımla berâber geçen sene te'sîsine muvaffakiyet elveren "Osmanlı Hukuk Encümeni"ne kabul ve idhâl edilmiş olmak salâhiyetiyle ve fuhûl ve esâtize-i hukukumuzdan müteşekkil olan bu 'ilmî ve güzîn zümre-i fudalâda vazife-i 'âcizânem, tıbb-ı kanûnî-i Psychiatrie denilen tıbb-ı rûhî gibi şurâbâta temâs edecek mesâ'ilde be-habûl-leslek bildiklerimi 'arz etmek dâ'iresinde ta'yîn ve takyîd edilmiş bulunmak haysiyetiyle ilk nüshası manzûr-ı çerşm-i mefharetim olan "Ceride-i 'Adliye"mize mesâ'il-i mebhûsü 'anhâya dâ'ir arada birkaç satır yazı yazmaktan nefsimi men' edemedim.

Hakikat düşünülürse denilebilir ki bizde bilâ-mübâlağa yok mertebesinde nâkis olan ma'lûmâtın en ziyâde göze çarpanı, mehâkim-i 'adliyemize de henüz lüzûm ve mevcûdiyeti hiss olunmamış ve şimdye kadar kendisine hiç-hem de hiç-ehemmiyet verilmemiş olan tıbb-ı kanûnîdir.

Bir yandan etibbâ tarafından tanzim olunan raporların mustalahât-ı fennyemize hüve hüvesine tatbikan tanzimindeki takdîr ve mecbûriyet diğer yandan Mekteb-i Âlî-i Hukukumuzda bu şurâbe dâ'ir talebeye harf-i vâhid ta'lim ve tedrîs olunmamasıyla araya giren bî-gâneğî ve garâbet, medâris-i tıbbiyemizde hezâr mezâhim ile iktisâb edilen ma'lûmât-ı tıbb-ı kanûnîyi bir şecer-i bî-semer gibi 'akîm bırakmakta ve bundan ne etibbâ, ne hükâm ve ne de dolayısıyla millet ve memleket istifâde edemeyerek ve kim bilir nice nice 'adâlet-cûyân ümmet-bu anlaşılmaçlık yüzünden-haklarını ihkak eyleyemeyerek rûh-ı 'adâlete müşkilü'l-ta'mîr darbeler vurulmaktadır!

Bu bir noksândır; ve öyle bir noksân ki bunun ikmâl ve istikmâlinde zerre kadar tereddüde, tecvîz-i terâhiye mahall ve mesâg yoktur. Vatana bu noktadan olsun cüz'ice bir hizmette bulunabilirsem ne mutlu bana!...

İctimâ'iyât ile pek sıkı sıhriyet ve irtibatı olan bu şurâbe-i mühimmeye garb hukuk 'ulemâsının 'atf ettikleri ehemmiyet-i 'azîme sâyesinde bunun kütübhâne-i 'irfâna ziyet verecek, tenmiye-i fikr-i beşer için bir enmüze-i bî-bedel teşkil edecek, mâ-hasal dehâ-yı feyyâz-ı garb için bir şeref-i mahz 'add edilecek nice muhalledât ve müdevvenâtın mücellâ-yı imkânda sûret-pezîr olmasına meydân açılmış olduğundan şu hâlin pek çok husûsâtta olduğu gibi bu şurâbe-i müstesnâ-yı fende de teşne-gân-ı terâkî ve tekemmülümüze bedreka-i istîrşâd ve iktidâ' olması - menfa'atimiz nâmına-en çok temennî olunacak mühimmelerdendir.

İşte Fransa'da (Orfila^m)lar, (Deverji^m)ler, (Tardivo^x)lar, (Delan^y)lar, (Bui^z)ler ve en son olarak yetişen (Brouardel^m)ler, bu cümleden Almanya ve İngiltere'de türeyen nice etibbâ-yı kanûnîye bu zümre-i güzîdedendir.

Âvân-ı tahsilimizde mîralây müteveffâ Agob Handanyan Bey'in^m Fransızca'dan lisânımıza menkûl muhtasar tıbb-ı kanûnîsi gerek tarz-ı inşâ ve gerek teng-i dâ'ire-i ihtivâ cihetlerinden kalbleri ihtirâsât-ı feyz u kemâl ile lebrîz olan tullâb-ı tıbbın pek o kadar işine yaramadığından içimizde lisân-ı efrenciye vukûfu olanlar, hall-i müşkil zımında o sıralarda klasik olmak üzere kabul olunan ve iki büyük cild üzerine tedvîn edilmiş bulunan (Briyan e Şode^m) [62] 'nin eserine mürâca'at ederler idiyse de bu mühim dersin yalnız son sınıfta ve o da haftada ancak bir kere tedrîs edilmekte olması ve Fransa'dan getirilen o kocaman iki cild kitâbın böyle talebelik 'âleminde devr u ikmâlî dâ'ire-i istihâlede bulunması cihetleriyle içimizde mektebden tıbb-ı kanûnîye lâyıkıyla vâkıf olarak yetişen etibbânın 'adedce pek kalîl olduğunu i'tirâf etmek muktezâ-yı hakk-gûyî ve nasfet ve bundaki isrârimiz mücerred "kişi noksânını bilmek gibi 'irfân olmaz" mısra-ı ma'rûfun hükmüne tab'iyyetir der isem kimsenin mu'âhezesine hedef olmam sanırım.

Me'a-hazâ bu ders-i mühimmin bugün fakültede Doktor Bahâeddin Şâkir Bey^v gibi bir yed-i muktedire tevdi'iyle karîben bizde de tıbb-ı kanûnînin vücûduna dâr-ı terakkîyat-ı manzûr olacak ve bundan yalnız medrese-i tıbbiyemiz değil, Mekteb-i Hukukumuz, hükâmımız ve mehâkimimiz ve neticetü'l-nefice olarak da milletimiz ve memleketimiz cihet cihet istifâdeleler te'mîn edebilecektir.

Öyle bir devirde yaşıyoruz ki umûr-ı mu'âmelât-ı 'adliyemizin sevâ'ik-i istikmâlî meyânında tıbb-ı kanûnî gibi bürhân-ı temeddün ve daha doğrusu hadd-i zâtında tem-din-kâr bir sâ'ik-i mü'essirin gûşe-i nisyân ve i'tizâlde kemâ-kân 'âtıl ve hâbide bir hâlde kalmasına artık tahammül yok. Buna ne zamân cevâz veriyor ne de vicdân!

Bu medhali ta'kîb edecek silsile-i makalâtta bir program, mu'ayyen ve sâbit bir hatt-ı harekete tab'iyyete mecbûr olduğumuzu şimdiden hiss ediyorum. Bilâ-istisnâ cümlesi lisân-ı fasâhat-i 'Arabdan me'hûz mustalahât-ı mevzû'a-i tıbbiyemizin ya'nî cümleler arasında istî'mâlîne mecbûr kalacağımız ta'bîrât-ı fennyenin gerek hukuk talebesi ve gerek hükâmımızca tamâmiye inkişâf etmesi; işte meçûl ve hattâ mübhem hiçbir nokta kalmaması için işârât-ı mahsûsa ile sarf-ı Türkçe'ye nakl ve tercümesinde zühûl edilmeyecek ve her şeyden evvel meselâ: "uzviyet-i beşer, bir iklimiye teşbîh olunarak "iklim-i beden" sûretinde yâd edildiği ve her iklim nasıl vilâyât ve elviye ve kazâ ve nevâhiye taksim olunmuş ise "iklim-i beden" de 'ilm-i teşrîhde birçok nevâhiye taksim olduğu için ilk hatve-i cehdimiz vücûd-i insânî-yenin teşrîhen munkasım olduğu nevâhiyi telhîsen bast u izâh cihetine tevçîh edilecek ve ez-an-cümle: nâhiye-i me'bûziye, nâhiye-i mirfakiye, nâhiye-i rakabiye, nâhiye-i ibtiye, nâhiye-i magbeniye, nâhiye-i şersûfiye, nâhiye-i haseliye, nâhiye-i 'icân ve emsâli nevâhî-i mühimme-i bedenî-yine telhîsen-Türkçe ta'rîfâtıyla şerh ve nakline çalışılacaktır. Tâ ki mehâkimimizde tıbbî bir rapor kırâ'at ve mütâlâ'a olduğu vakit hiç olmazsa bu ta'bîrât ile vücûdun hangi tarafı kasd edildiği yek-nazarda anlaşılabilirsin.

devamı→

EK 1: Dr. Bafıralı Yanko'nun Ceride-i Adliye isimli derginin 19 Kanûn-ı Evvel 1325 [M. 1 Ocak 1910] tarihli 2. sayısında yayımlanan Tıbb-ı Kanûnî başlıklı ilk yazısı. (devamı)

Biz burada bi'l-tabî tıbb talebesine hitâb etmeyeceğimizden medâris-i tıbbiyede tadrîs olunan tıbb-ı kanûniye bir cereyân-ı ma'kûs vermeğe mecbûr olacak ya'nî tıbb-ı kanûniye mülâbis ve mehâkim-i 'adliye'ye tenvîre sâ'fî ma'lûmât-ı tıbbiyenin erbâb-ı hukuk tarafından nasıl ve ne sûretle tefehhüm ve telâkkî edilmesi lâzım geleceğini irâ'e ve teshîle [63] çalışacağız. Tâ ki tarafeyn beyninde ya'nî devâ'ir-i tıbbiye ile mehâkim-i 'adliye' arasında hiçbir nokta-i şekk husûlüne meydan kalmasin.

Ümîd olunur ki hatt-ı hareketimiz bu olunca şû'abât-ı mühimme-i 'adliyeden biri olup memleketimizde haksız olarak en geri kalmış olduğu dîde-i telehhüfle görülen tıbb-ı kanûniye bir tâziyâne şevk-efzâ vurularak ba'dezîn ona kemâ-yenbağî bir hayât-ı nevîn ve tâze verilir ve böylelikle nazar-gâh-ı hükkâm-ı kirâma vâsî' bir hâr-ı tettebbu', millet ve memleketimizde feyyâz ve pür-envâr bir vâha-i tekemmül ve teceddüd küşâdî müyesser olur.

F1 14 Kânûn-ı Evvel 325 [27 Aralık 1909 Pazartesi]

Doktor Bafıralı Yanko

vii. Mathieu Joseph Bonaventure Orfila (1787-1853), İspanyol asıllı Fransız toksikolog ve kimyacı. Adli tıp alanındaki çalışmalarından bazıları: Leçons de Médecine Légale, Tome 1, Deuxième Édition, Paris 1828; Traité de Médecine Légale, Tome 3, Troisième Édition, Paris 1832. [Hn]

viii. Marie Guillaume Alphonse Devergie (1798-1879), Fransız hekim. Adli tıp alanındaki çalışmalarından örnekler: Médecine Légale, Théorique et Pratique, Tome 1, Bruxelles 1837; L'Expérimentation Physiologique dans l'Expertise Médico-Légale, 1866. [Hn]

ix. Auguste Ambroise Tardieu (1818-1879), Fransız hekim. Adli tıba dair eserlerinden bazıları: Étude Médico-Légale sur Les Attentats aux Moeurs, Paris 1857; Étude Médico-Légale sur l'Avortement, Paris 1864; Étude Médico-Légale sur l'Infanticide, Paris 1868; Étude Médico-Légale sur Les Blessures, Paris 1879. [Hn]

x. Nicolas Philibert Adelon (1782-1862), Fransız hekim, Physiologie de l'Homme (Tome 1, 1823) ve Cours de Médecine Légale (1856) gibi çalışmaların yazarıdır. [Hn]

xi. Dominique François Jules Bouis (1822-1886), Fransız toksikolog. Adli tıpla ilgili eserlerinden bazıları: Notice sur les Travaux Scientifiques, Paris 1858; Traité Élémentaire de Chimie Légale a Joseph Briand; Ernest Chaudé Manuel Complet de Médecine Légale, Paris 1874. [Hn]

xii. Paul Camille Hippolyte Brouardel (1837-1906), Fransız hekim. Adli tıp alanındaki çalışmalarından bazıları: Recherches Expérimentales sur la Mort par Submersion Brusque, 1889; L'infanticide, 1897; Les Attentats aux Moeurs, 1906. [Hn]

xiii. Dr. Agob Handanyan (1834-1899) Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye adli tıp hocası. Joseph Briand ve Ernst Chaudé'nin Manuel Complet de Médecine Légale (1ère éd. 1821) adlı eserinden tercüme ile Tıbb-ı Kanûnî (1293) ve Kimyâ-yı Kanûnî (1302) adındaki eserleri kaleme almıştır. [Hn]

xiv. Joseph Briand (tıp doktoru) ve Joseph Victor Ernest Chaudé (hukuk doktoru), Manuel Complet de Médecine Légale isimli birçok kez yeniden basılan ünlü adli tıp kitabının yazarları. [Hn]

xv. Dr. Bahaeddin Şakir Bey (1874-1922), Mekteb-i Tıbbiye ve ardından kurulan İstanbul Darülfünûn Tıp Fakültesi'nde adli tıp dersleri vermiştir. Tıbb-ı Kanûnî Dersleri isimli telif eseriyle ülkemiz adli tıp tarihinde önemli bir yere sahiptir. [Hn]

Bunu takiben, bir program çerçevesinde hazırlayacağı bir dizi makaleler yazacağını; tıp terminolojisinde geçen ve Arap dilinden alınmış bilimsel tabirler yerine, hukuk öğrencilerinin ve hâkimlerin anlayabileceği, hiçbir karanlık ve anlaşılmaz noktanın bulunmayacağı Türkçe ifadelerin kullanılacağını bildirmektedir. Böylelikle, mahkemede bir rapor okunduğu vakit, vücudun hangi bölgesinden bahsedildiği anlaşılacaktır. Dr. Yanko programına ilk olarak, tıpkı bir vilayetin kısımlarını oluşturan kaza ve nahiyeler misali, insan bedeninin kısımlarını bölge bölge ele almakla başlayacağını haber vermektedir.

İkinci yazısına ise adli tıbbın Batı'da ve son zamanlarda nasıl tanımlandığına ve neleri kapsadığına dair bazı açıklama ve örneklerle başlamaktadır. Orfila ve Devergie'nin tanımlarının ardından, kendince de en kapsamlı ve uygun olduğunu kabul ettiği bir tanım vermektedir. Buna göre adli tıp: ceza hukuku, medeni hukuk ve idare hukuku ile ilişkili olan tıp ve ona bağlı diğer çeşitli bilim ve fenlerden oluşmaktadır. Bu tanımın ardından, bunu destekleyici bir

takım örneklerle, adli tıbbın hukuka ne suretle fayda sağladığına ve adli tıbbın işlevine dair bilgi verilmektedir. Adaletin yerini bulması için bazı davalarda adli tıbbın yardımı şarttır.

Bunun ardından, Dr. Yanko "kimyâ-yı tıbbî" diye andığı ve kimyanın adli tıpla ilişkili kısımlarını kapsadığını belirttiği bir özel bilim dalından bahsetmektedir. Adli tıp bazen diğer bilim dallarından da beslenmektedir. Bunun bir diğer örneği de "mikrobiyoloji" ve "bakteriyoloji" bilimleridir. Dr. Yanko'nun ifadesiyle, bu değerli tıp dallarının bizde bugüne kadar içinde kalmış olduğu atalet, adliye dairelerinde uygulamalar yapıldıkça yakın zamanda kaybolacaktır. Bu gidişattan da anlaşıldığı üzere, Dr. Yanko programında önce adli tıp, ardından adli kimya ve ondan sonra da mikrobiyoloji ve bakteriyolojiden kısaca bahsedeceğine işaret etmektedir.

Son olarak, adli tıbbı 4 kısımda ve adli kimyayı ise 3 fasılda ele alacağını bildirerek, bunların içeriklerini sırasıyla ana başlıklar hâlinde belirtmekte ve yazısını noktalamaktadır.

EK 2: Dr. Bafıralı Yanko'nun Ceride-i Adliye isimli derginin 2 Kanûn-ı Sâni 1325 [M.15 Ocak 1910] tarihinde 3. sayılarında Tıbb-ı Kanûnî başlıklı 2. Yazısı.

Tıbb-ı Kanûnî

[105] "Medhal" sûretinde yazdığımız bundan evvelki makalemizde bizde tıbb-ı kanûninin yok mertebesinde noksânından bahs etmiş ve içinde bulunduğumuz şu devr-i terakkî ve tekemmülde bu noksânın ikmâlî mertebe-i vücûbda bulunduğunu lüzûmu derecede tafsil ve izâh eylemiş idik.

Tıbb-ı kanûnî deyince ne anlıyoruz? Nedir tıbb-ı kanûnî? Nedir tıbb-ı kanûninin mehâkimi tenvirdeki vazife ve te'siri? İşte bugünkü nüvişecâtımız bu cihetlerin ta'rif ve tavzîhine inhisâr edecektir.

[106] Kudemâ-yı mü'ellifin taraflarından tıbb-ı kanûnî "umûr-ı 'adliyye raporlar tanzim etmek fennidir" sûretinde ta'rif edilmiş ise de bugün 'ulûm-ı tabî'iyede müşâhid olan terakkiyât, 'ulûm-ı mezkûra tatbikatini devâ'ir-i 'adliye ile daha samîmi bir temâsta, daha çok ve daha mu'ayyen ve kat'î bir münâsebette bulundurup tabî-i kanûnî sıfatını hâiz olan zâtın mesâ'isi yalnız rapor tanziminden 'ibâret kalmadığından tıbb-ı kanûnîyi daha mükemmel ve daha sarîh bir sûrette ta'rif etmek lüzûmunu hiss eden hey'et-i mü'ellifin-i mu'âsırın bu lüzûmu tasdikte müttfekun 'aleyhdirlir.

Meşhûr (Orfila) ya göre: "Tıbb-ı kanûnî, ma'ûlûmât-ı tıbbiyenin şol bir mecmû'asıdır ki ma'ûlûmât-ı mezkûre mesâ'il-i muhtelif-i hukuku tenvir ve tanzim-i kavâninde vâz'ûl-kanûn olan zevâtî hedef-i maksûda doğru idâre ve sevke hâdimdir."

Ma'rûf (Deverji)ye göre: "Tıbb-ı kanûnî, bazı kavâninin tanziminde ve mebâhis-i 'adliyye 'â'id bazı vekayî'in ma'rifet ve tefsirinde 'ulûm-ı hikemiye ve tıbbiyenin bize bahş eylediği vesâ'ikin tatbiki fennidir."

Mü'ellifin-i müte'ahhirince mârrû'l-beyân ta'rifât esâsen kabul edilmekle beraber tıbb-ı kanûninin: "hukuk-i cinâ'iyeye ve hukuk-ı mülkiye ve hukuk-ı idâriye ile münâsebette bulunan tabâbet ve ona müteferri' 'ulûm ve fûn-ı şettâ" sûretinde ta'rifî daha şumullü ve daha câmi' görülüyor.

Fil-hakika şu son ta'rif, muharrir-i 'âcizce de fikre daha mülâyim geliyor. Çünkü zamân oluyor ki tabî-i kanûnî cerâ'im ve cinâyâtın mâhiyetini ta'yine, onların fâ'illerini irâ'eye, taharrîyat-ı 'âlimânesi sâyesinde bir maznûnun ma'sûmiyet veya mücrimiyetini isbâta da'vet olunur. Zamân oluyor ki mevâdd-i hukukîyede ma'ûlûmâtına mürâca'at olunuyor; ve meselâ bir kadında târîh-i hamli ta'yin etmek, bir tıfıl-ı nevzâdın yaşamağa kabiliyeti olup olmadığını tebeyyün eylemek ve bir şahsın melekât-ı 'akliyesi hakkında re'y vermek gibi her biri hey'et-i ictimâ'iyeyi hissedâr-ı nef' ve zarar etmek şânından olan mebâhis-i mühimme-i 'adliyye terâzinin bir kefesinde 'adâleti diğer kefesinde dahi ebnâ-yı nev'inden birinin servetini, şerefini veya mevkî-i ictimâ'iyesini bulundurarak bunları tartıyor. Hülâsâ bazı zamânlar oluyor ki şu veya bu mü'essese-i 'umûmiye veya husûsiyenin, şu veya bu vesâ'it-i fenniye veya sinâ'iyenin, filân veya fülân tedâbir-i zâbita-i tıbbiyenin ve gayruhüm husûsâtın fevâ'id veya mahâzirine dâ'ir makamât ve devâ'ir-i idâriyeyi tenvir ve ikâz ediyor.

Bunlardan mâ'adâ bazı cerâ'im ve cinâyâta tesâdüf olunuyor ki mehâkim-i 'adliye bunların zâhire ihrâcı için mutlak tıbb-ı kanûninin dest-i mu'âvenetine muhtâc bulunuyor. Meselâ: tesemmûmât, bazı mevâdd-i gıdâ'iyede tahlîfât ve taqşîşât, katiller ve ta'addiyât, demm veya ifrâzât-ı meneviye lekelerinin mevcûdiyetini ta'yin ve isbât, hülâsâ ta'yir-i hat ve emsâli husûsâtta engüşt-i tabâbet işe karışmadıkça izhâr-ı hakk imkânsız oluyor. Bunlar ve bunlara müteferri' cerâ'im ve cinâyât, tıbb-ı kanûnî bil-hâssa dediğimiz şu'be hâricinde kaldıklarından ve bunlardan ekserisi sûret-i [107] mutlakada fenn-i kimyâya temâs ettiklerinden 'aded ve ehemmiyetleri nisbetinde bir fenn husûle gelmiştir ki bu fenn-i husûsî ya da "kimyâ-yı kanûnî" nâmı verilmiştir.

Bu son rub'-ı 'asırda dâ'ire-i tabâbet hayret-bahş-ı 'ukûl olacak derecede alabildiğine tevsi' etmiş olduğundan bazı tıbb-ı kanûnî ve kimyâ-yı kanûnî ile halline muvaffak olunamayan mesâ'il-i 'adliyye "mikrobiyoloji" ve "bakteriyoloji" gibi tıbb-ı hâzırın gerçekten birer bed'î'a gibi kabul edilmek lâzım gelen şu'abâtından da isti'âneye lüzûm görülmektedir.

Hey'et-i ictimâ'iyeye-i beşeriyeyi terkib eden efrâd arasında izhâr-ı hakk ve tevzi'-i 'adâlet için her biri elde birer silâh-ı sıyânet, birer vâsita-i def'-i mazarrat ve 'adâlet olan bu kıymetli şu'abât-ı tıbbin bizde bugüne kadar muhâfaza edegeldiği 'atâlet, her biri devâ'ir-i 'adliyyemizde yerli yerine mahall-i tatbik buldukça 'an-karib elbette mübeddel-i fa'âliyet olacaklarında en derin ümidlerle ümid-vâr olabiliriz.

Şu muhtasar tafsilâtan anlaşılıyor ki silsile-i makalâtımızda evvelâ "tıbb-ı kanûnî" sonra "kimyâ-yı kanûnî" ta'kir edilecek ve muvaffakiyet elverdiği lüzûm da görüldüğü sûrette bir nebzecek ya'nî sarf-ı ma'ûlûmât-ı ibtidâ'iyeye kabildinden olmak üzere ufak tefek "mikrobiyoloji" ve "bakteriyoloji"den de bahs olunacaktır. Me'a-mâ-fih programımız ve hatt-ı hareketimiz hakkında şimdiden bir fikr-i icmâlî hâsıl olabilmek için silk-i sutûra çekeğimiz mebâhis ve mesâ'ilin ufak bir firhistini şimdiden takdim edersek fâ'ideden hâli kalmaz.

İmdi tıbb-ı kanûnîye 'â'id programımız dört kısma münkasımdır. Birinci kısım: ahlâka ve tenâsül-i nev'-a ta'addiyât; esbâb-ı hamli; sıkt ve vaz'-ı hamli? te'ahhur etmiş tevellüdât; etfâl-i nevzâdda hayât ve kabiliyet-i hayâtiye; ref'-i etfâl, istibdâl-i etfâl ve teşhîr-i etfâl ya'nî çocuk kaldırma, çocuk değiştirme ve sokakta çocuk terk etme gibi fazâyih ile katl-i etfâl denilen çocuk katillîği mebahsalarını hâvi olacaktır.

İkinci kısım: Sihat ve hayâta ta'addiyât; (burada katl-i nefs-i beşerden bahs olunacak ve tarz-ı husûlüne, musâb olan kısım-ı bedene ve mecrûh olan 'uzva göre tasnif olunan cürûh bu fasla dâhil olacaktır.) İntihâr; nedbât ya'nî yaralar ihtiyâm bulduktan sonra bıraktıkları izler ve eserler; sonra 'ale'l-umûm ihtinâklar ya'nî boğulmalar; hevâ-yı teneffüsiyenin fıkdanı ile, türlü gazlarla, turuk-ı hevâ'iyenin tıkanmasıyla, boğazı sıkma, asma ve suya batma boğulmalar ve nihâyette zehirlemekle katl-i nefs-i beşer mebahsaları da bu kısım işğâl edecektir.

Üçüncü kısım: Bu kısım sırf emrâz-ı 'akliyyeye hasr edilecek. Burada ihtilâlât-ı şu'ûrun, hukuk-ı mülkiye ve hukuk-ı cüz'iyede tevdi ettiği hâdisât tedkik edildikten sonra cinnet-i bil-hâssadan, ihtirâsâtın ve bazı ahvâl-i fizyolojiye veya maraziyenin hüriyet-i ahlâkiye üzerinde husûle getirdiği te'sirâtın bahs olunacaktır.

[108] Dördüncü kısım: burada mesâ'il-i hüviyet, emrâz-ı mütemârıza, bahâne itihâz olunan emrâz ve hidmet-i 'askeriyeden 'afvî müstelzem emrâzın hukuk ve cerâ'ime temâs eden aksâmıyla işğâl edilecektir. İşte tıbb-ı kanûnîde ta'kir olunacak program bu. Kimyâ-yı kanûnîye gelince: bundan da muhtasaran bahs ederek makale-mize nihâyet verelim.

devamı →

EK 2: Dr. Bafralı Yanko'nun Ceride-i Adliye isimli derginin 2 Kanûn-ı Sâni 1325 [M.15 Ocak 1910] tarihli 3. sayılarında Tıbb-ı Kanûnî başlıklı 2. Yazısı. (devamı)

Birinci fasıl: bu fasılın muhtevî olduğu mebâhis, 'umûmiyetle sümûmu tecrîd ve bunların vücûdunu setr ve ihfâ eden mevâdd-ı 'uzviyeyi izâle ve tahribden ve sonra taharri-i sümûm için isti'mâl edilegelmekte olan usûl ve vesâ'it-i 'umûmiyeden 'ibâret olup bu cihetler ise müntesibîn-i hukuktan ziyâde tıb ile ünsiyette bulunanları 'alâkadâr ettiğinden fasl-ı mezkûrun yalnız 'umûmiyâtından bahs edilerek tafsilâtını programımız hâricinde bırakmak zarûretinde kalacağız.

İkinci fasıl: bu fasıl dahi tahlîlât-ı kimyeviye ile birlikte hurdebîn isti'mâlinden hâsıl olacak fevâ'id-i lâ-tuhsâdan bâhis tafsilâtı hâvî olup bunda kan ve meni lekeleri, seyelân-ı ebyaz ya'nî beyâz akıntılar ve hukatü'l-bevl ya'nî bel soğukluğu gibi a'zâ-yı tenâsüliye-i zükûr ve inâsdan cereyân eden ifrâzât-ı muhâtaba-i muhtelif ya'nî sümük kıvamında akıntılar, yübûset kesb etmiş cevher-i dimâğî ya'nî kurumuş beyin aksâmı ve kılların, saçların ve sakalın tabî'at ve levni ta'yîn olunmak için bu iki vesâ'it-i tecrübiyenin tabkîi ile tenvir-i mehâkim husûsunda ne yamân hidmetler 'arz edileceği ve bu lekeler kumaş, ahşâb, demir ve çelik gibi eşyâdan herhangi birine bulaşmış olursa olsun ve ne kadar eski ya'nî üzerinden ne kadar seneler mürûr etmiş bulunursa bulunsun vesâ'it-i tecrübiye-i mezkûre ile insân kanı, kuş kanı ve envâf-ı hayvânât kanı arasındaki farkın – daha fennîsi – evsâf-ı mûmeyyize-i demmin ta'yîn-i kat'isi mümkün olabileceği ve esâsen meniye teşkil eden cismân-ı müvellidenin ya'nî doğuruculuk hassâsını hâ'iz hurde-bîn aksâmın ve (mekonyum) (1^{xvi}) ile (tılâ-yı düheni-i nevdâd)ın (2^{xvi}) evsâf-ı tabî'iyesinin ma'rifet-i kat'iyesi, bir sürû esrâr ve hafâyâ ile pûşide-i mesâ'il-i 'adliye ve kanûniyenin halline yegâne medâr olacağı bast u tafsil edilmek iktizâ ederse de müntesibîn-i hukuk bu cihetlere dahi o kadar 'alâkadâr olmadıklarından bu fasılın da 'umûmiyâtından şöylece bahs edilerek geçilecektir.

Bunlardan sonra üçüncü ya'nî son fasılta mevâdd-ı cinâ'iyeye-i hukukiye ve ticâriye ve idâriyede vukû' bulan [109] keşflerin müstelzem olduğu mesâ'il-i mûte'addiden ve ez-an-cümle unların, şarâbların ve sirkelerin, sütün ve ecsâm-ı şahmiyenin ya'nî sâde yağ ve zeytin yağı gibi mevâddın, mensûcâtın, esliha-i nâriyeden bir silâhin ne vakitten beri dolu olduğunun yâhud ne vakitten beri ateş edip boşaldığının, tağyir-i hattın, kalb akçelerin ve kıllarla saçların boyanması gibi ahvâlin hangi 'alâ'im ile ma'lûm olabileceğinden hülâsâ her tabî-i kanûnî için bilinmesi ve her hâkim için hiç olmazsa anlaşılması ve takdîr edilmesi lâzım gelen nice nice ma'lûmâtın bahs olunmak icâb eder ise de bunlardan da evvelki fasıllar gibi 'alâ-vefîretü'l-icâz şöylece bahs edilip geçilecek ve işte tıbb-ı kanûnî ser-levhası altında ta'kîbini tas-mim ettiğimiz program, ânifü'l-beyân fusûl ve aksâmdan 'ibâret bulunacaktır.

29 Kanûn-ı Evvel sene 345^{xviii} [11 Ocak 1910 Salı]

Doktor Bafralı Yanko

xvi. Tıpta yeni doğan çocuğun ilk def'a ettiği kazûrâta 'alem olmuştur.

xvii. Yeni doğan çocuğun rahm-i mâderde bulunduğu müddette 'uzviyetini vikayeten serâpâ cildine pomat şeklinde sürülmüş yağlı bir mâdedir. Mâde-i mezkûra hîn-i vilâdetinde çocuğun üzerinde bulunduğundan ya'nî vekayî-i cinâ'iyede istidlâlât-ı tıbbiye nokta-i nazarından son derece hâ'iz-i ehemmiyettir.

xviii. Sehven 345 yazılmış doğrusu 325 olmalı [Hn.]

TARTIŞMA

II. Meşrutiyet ile birlikte, daha önce yayımlanmakta olan Ceride-i Mehâkim-i Adliye yerine 15 günde bir yayımlanan Ceride-i Adliye isimli dergi çıkarılmaya başlanmıştır.¹⁵ Dr. Yanko'nun da ilk yazısında değindiği gibi yeni bir devir başlamış; böylece ilerleme ve yenilenme fikirlerinin fişeklediği gayretle, atalet içindeki fayda vermeyen eskilerin yenileriyle değiştirilme yoluna gidilmiştir. Böyle bir atmosfer içerisinde, kendisi de Osmanlı Hukuk Encümeni'nde görev almış ve mesleki bilgi ve tecrübelerinin elverdiği ölçüde hukukun tıpla kesişimine giren konularda danışmanlık/bilirkişilik yapmaya başlamıştır. Kendisinden bahseden çalışmalarda, Dr. Yanko'nun adli tıp veya psikiyatri ihtisası yaptığına dair herhangi bir bilgi bulunmadığı gibi onun fakülteden mezun oluktan sonra dahiliye tabipliği yaptığı bilinmektedir. Bu bağlamda, Dr. Yanko'nun neden Osmanlı Hukuk Encümeni'ne dâhil edildiği ve adli tıp mütehassısı

olmadığı hâlde kendisinin neden adli tıp alanında her ne kadar devamı getirilmemiş olsa da bir program dahilinde yazı dizisi hazırladığı tam olarak açıklığa kavuşturulamamıştır. Eldeki kısıtlı veriler değerlendirildiğinde, kendisinin o yıllarda tecrübeli, İstanbul çevrelerinde tanınmış ve daha önemlisi Meşrutiyet taraftarı bir hekim olması bunda etkili olmuş olabilir. Yazısına Meşrutiyet'i yüceltmekle başlaması ve bir yerde artık fakültede adli tıp derslerinin Dr. Ba-haeddin Şakir Bey gibi yetkin bir zat tarafından verilmesini pek olumlu bir gelişme olarak kaydetmesi bu yorumu destekler niteliktedir. Başka hiçbir kaynakta bahsi geçmeyen Osmanlı Hukuk Encümeni'ndeki bu görevinin de ne kadar sürdüğü konusunda bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bu yazı dizisindeki en dikkat çekici bölümlerden biri, adli tıbbın Batı'da ve Osmanlı'daki durumunu yansıttığı satırlardır. Ona göre, Batı'da uzun süreden beri adli tıba ilm-i ictimâiyât (sosyoloji) ile yakınlığı da göz önünde bulundurularak hak ettiği

değer verilmekte olduğundan, adli tıp alanında cilt cilt kitaplar yazılıp geniş bir kütüphane meydana getirilmiştir. Oysa kendi öğrencilik yıllarında, Osmanlı'da adli tıp namına Dr. Handanyan'ın tercüme eseri bulunmaktadır ve öğrenciler de bu eserden istenildiği ölçüde yararlanamamaktadır. Dr. Yanko'nun yazısında zikrettiği isimler incelendiğinde, bir kısmının XIX. yüzyıl ilk yarısında, daha henüz Osmanlı'da modern anlamda adli tıp bilimi ortaya çıkmamışken, adli tıp alanında ciddi araştırmalar yapmış ve eserler telif etmiş kişiler olduğu görülmektedir. Elbette bu duruma yol açan birden fazla sebep bulunmakla birlikte, bunlar içerisinde en göze çarpanlardan biri adli tıbbın ölü insan bedeni ile olan münasebetinde aranabilir.

Bilindiği üzere Batı'da disseksiyon ve anatomi çalışmaları çok daha eskilere gitmekle birlikte ilk adli otopsi işlemlerinin tarihi XIV. Yüzyıl başına kadar götürülmektedir.¹⁶ Adli tıp derslerinin ise ilk kez Leipzig Üniversitesi'nde müfredata alındığı nakledilmektedir.¹⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nda ise bilinen ilk adli otopsi işlemi Dr. Charles Ambroise Bernard (1808-1844) tarafından, 1843 yılında başına sırım düşmesi sonucu ölen birisine yapılmıştır.¹⁶ Bunun dışında, Dr. Hayrullah Efendi (1818-1866) Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de Dr. Bernard tarafından öğrencilerin de katıldığı bazı otopsi işlemlerini anlatmaktadır.¹⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nda adli tıp dersleri ise ilk kez Dr. Bernard zamanında müfredata konmuş ve ardından Dr. Sigmund Spitzer (1813-1894), Dr. Serviçen (Serovpe Viçenyan, 1815-1897), Dr. Agop Handanyan, Dr. İbrahim Şevki, Dr. Ali Rüştü Paşa (1854-1913) ve Dr. Bahaeddin Şakir (1870-1922) tarafından verilmiştir.¹⁹

Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'den 1886 tarihinde mezun olan ve ülkemizde modern cerrahinin tesisinde büyük emek sahibi Dr. Cemil Topuzlu (1866-1958) anılarında; Mekteb-i Tıbbiye'de kimya, fizyoloji, teşrih-i marazi vb. laboratuvarlarının bulunmadığını, yüzü aşkın öğrencinin 3 kadavra üzerinde teşrih dersi çalıştığını, iyi teşrih görenlerin pek nadir olduğunu beyan etmektedir.²⁰ Buna ilave olarak, 1903 yılında Mekteb-i Tıbbiye'den mezun olan Dr. Tevfik Sağlam (1882-1963) da tıbb-ı kanûnî der-

sinin Dr. Ali Rüştü Bey tarafından verildiğini, derslerin sadece teorik olduğunu, bir otopsi veya herhangi bir uygulama görmeden mezun olduklarını vurgulamaktadır.²¹ Bu kısa tabloya nazaran Dr. Yanko'nun, yazısını hazırladığı 1909-1910 yıllarında, Batı'da adli tıp sahasında çoktan büyük bir kütüphane meydana getirilmiş olduğunu, bizde adli tıba hiç ehemmiyet verilmediğini, öğrencilerin istifade edeceği nitelikte adli tıp kitapları bulunmadığını, müfredatta bulunan dersin yeterli olmadığını, tıbbiyeden adli tıp bilgisine vakıf çok az kişinin mezun olduğunu, hukuk fakültelerinde adli tıp dersi okutulmadığını ve mahkemelerde adli tıbbın gerekliliğinin hissedilmediğini bildirmesi pek de abartılı sayılmamalıdır.

Dr. Yanko yazısında, Batı'da adli tıba uzun süreden beri hak ettiği değer verilmesini bir yönüyle sosyoloji ile yakınlığına bağlamaktadır. Toplumsal düzen, topluluk hayatı ve toplulukların sorunları üzerine insanlar çok eski dönemlerden beri düşünüyor olmalarına rağmen bilimsel anlamda bir bilim dalı olarak, sosyolojinin XIX. yüzyılın ilk yarısında doğduğu kabul edilmektedir. Sosyoloji birden bire ortaya çıkmamış; felsefi düşünce, aydınlanma, sanayi devrimi, siyasal devrimler gibi bir takım tarihi olayların sonucu olarak doğmuştur.²² Dr. Yanko'nun sosyolojiden kastının, henüz genç addedilen bir bilim dalını değil, toplumsal hayat üzerine geliştirilen düşünce sistemi olması muhtemeldir.

Tedavi edici ve koruyucu hekimlik gibi uygulamaların bulunmadığı adli tıp bilimi, Dr. Yanko'nun yazısındaki tanıma benzer şekilde, hâlen "tıbbi bilgilerin hukuka uygulanışını ve hekimlerle ilgili yasal noktaları ele alan bir bilim dalı" olarak tanımlanmaktadır.²³ Adli tıp, esas olarak, hukuka tıp konusunda danışmanlık/bilirkişilik hizmeti sunmaktadır. Cerrahi bilimler ya da enfeksiyon hastalıkları, bilimi gibi doğrudan ve kısa yoldan insan sağlığına olumlu katkılar sunan, kitleleri bir çırpıda hayattan koparan salgınlara bend olan, kısaca hastalıklara ilaç olan bir tıp dalı değildir. Tarihi süreçte adli tıbbın, ülkemizde Batı'ya nazaran, neden gecikmeli olarak geliştiğinin bir sebebi de bu noktada aranabilir. Örnek olarak, Batı'da modern cerrahinin ortaya çıkışı ve antisepsi uygulamaları dikkate alındığında, Dr. Joseph Lister'in (1827-1912) ilk kez cerrahi aletleri ve cerrahi yaraların etrafını karbolik asitle temizlemeye başlaması ve

sonuçlarını 1867 yılında yayımlaması bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir.²⁴ Dr. Cemil Bey sayesinde, modern cerrahi uygulamalarının bundan en geç bir çeyrek asır sonra ülkemizde de uygulanabilir olduğu, 1895 tarihinden itibaren tıp fakültesi çıkışlı olmayan cerrahlık mesleğine son verildiği görülmektedir.²⁵ Louis Pasteur'un (1822-1895) keşfettiği kuduz aşısını ilk kez 1885 yılında insanlarda uygulaması ve başarılı sonuçlar elde etmesi ile bundan yalnızca 2 yıl sonra 1887 yılında ülkemizde de kuduz aşısının üretilerek, hastalara uygulandığı Daülkelb Ameliyathânesi'nin kuruluşu bir başka örnektir.²⁶

SONUÇ

Öyle anlaşılıyor ki, insan sağlığı ve hastalıklarla mücadeleyle doğrudan ilişkili tıp dallarındaki çoğu gelişme daha yakından takip edilmiş ve tatbiki için çok

vakit harcanmamıştır. Buna mukabil, adli tıp doğası gereği diğer tıp dalları kadar şanslı olamamıştır.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma tamamen yazarın kendi eseri olup başka hiçbir yazar katkısı alınmamıştır.

KAYNAKLAR

1. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, TFR.I..MKM. 5/418 (H.19/06/1321 - M.12/09/1903) [Link]
2. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, TFR.I..MKM. 22/2149 (H.18/05/1325 - M.29/06/1907) [Link]
3. Ekmeleddin İ. [Dr. Bafralı Yanko Haralambo]. Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi. İstanbul: IRCICA; 2008. Vol. 2. p.1133-4.
4. Dr. Bafralı Yanko. [Forensic Medicine; A Few Words Regarding to Forensic Medicine in Our Country]. Ceride-i Adliye. 1910;1(2):60-3.
5. Rıza Tahsin. 1301 Senesinde Neş'et Eden Etıbbı. Tıp Fakültesi Tarihçesi. Eklele Yayınlayan: Aykut Kazancıgil, İstanbul: Özel Yayınlar; 1991. Vol. 2. p.24.
6. Koçu RE. Bakırköy. İstanbul Ansiklopedisi. 1960. Vol. 4. p.1895.
7. [Vefat]. Cumhuriyet; 27 Birincikânun 1936. p.4. [Link]
8. [Dr. Bafralı Yanko Died]. Cumhuriyet; 29 Birincikânun 1936. p.5. [Link]
9. Ulutürk M. Dr. Bafralı Yanko ve Yozgat seyahatnamesi [Dr. Bafralı Yanko and his Travel-book of Yozgat]. Turkish Studies. 2013;8(11): 349-71. [Crossref]
10. Merhum Prof. Dr. Nafiz Paşa [The Deceased Prof. Dr. Nafiz Paşa]. Servet-i Fünun Uyanış Dergisi. 10 Nisan 1929. p.293-295. [Link]
11. Benlisoy S. Karamanlıca Terakki Dergisi: Anatolluları dalmış oldukları uykudan uyandırmak [Terakki, Journal in Karamanlıca: waking anatoliens up from sleep]. Kebikeç. 2019;47:337-66. [Link]
12. Güngör S. [First Rabies Vaccine in Our Country]. Tan; 02.06.1937. p.7,10.
13. Ekmeleddin İ. Yanko Haralambo. Osmanlı Tabii ve Tatbiki Bilimler Literatürü Tarihi. İstanbul: IRCICA; 2006. Vol. 2. p.810.
14. Dr. Bafralı Yanko. [Forensic Medicine]. Ceride-i Adliye. 1910;1(3):105-9.
15. Yavuz H. Ceride-i Adliye. İslam Ansiklopedisi. Türk Diyanet Vakfı; 1993.Vol.7. p.404-5. [Link]
16. Bilgin NG, Ögenler O, Akça T. Ülkemizde adli otopsinin tarihçesi [History of Forensic Autopsy in Turkey]. Lokman Hekim Journal. 2011;1(1):8-12. [Link]
17. Yüksel A. Osmanlılarda otopsi [Autopsy in otomans]. Belleten. Aralık 2013;77(280):875-910. [Link]
18. Abdülhak Hayrullah Efendi. Makalat-ı Tibbiye. Takvimhane-i Âmire Matbaası. 1843. p.91-3.
19. Koç S, Biçer Ü. Adli Tıbbın Tarihsel Gelişimi, Türkiye'dekiYapılanması ve Sorunları [Historical Development, Settlement, and Problems of Forensic Medicine in Turkey]. Klinik Gelişim. 2009;22(Adli Tıp Özel Sayısı):1-5. [Link]
20. Topuzlu C. Mektebin Halî. İstibdat-Meşrutiyet-Cumhuriyet Devirlerinde 80 Yıllık Hatıralarım. 5. baskı. Prof. Dr. Hüsrev Hatemi, Prof. Dr. Aykut Kazancıgil editörler. İstanbul: İşaret; 2010. p.52.
21. Sağlam T. Beşinci ve Altıncı Sınıf. Nasıl Okudum? 3. baskı. Prof. Dr. Hüsrev Hatemi, Prof. Dr. Aykut Kazancıgil editörler. İstanbul: Nehir; 1991. p.122.
22. Freyer H. Sosyoloji'nin Hazırlık Çağının Son Safhaları. Sosyoloji Kuramları Tarihi. Tahir Çağatay, M. Rami Ayas, çeviri editörleri. 2. Baskı. Ankara: Doğu Batı Yayınları; 2012. p.15-38.
23. Soysal Z, Eke M. [Dünyada Adli Tıbbın Tarihçesi ve Gelişimi]. Adli Tıp. Soysal Z, Çakalır C, editörler. Adli Tıp. 1. Baskı. İstanbul: İst. Üni. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları; 1999. Vol.1. p.1.
24. Lister J. On the Antiseptic Principle in the Practice of Surgery. Br Med J. 1867;2(351): 246-8. [Crossref] [PubMed] [PMC]
25. Topuzlu C. Paris'ten İstanbul'a Dönüş. İstibdat-Meşrutiyet-Cumhuriyet Devirlerinde 80 Yıllık Hatıralarım. 5. baskı. Prof. Dr. Hüsrev Hatemi, Prof. Dr. Aykut Kazancıgil editörler. İstanbul: İşaret; 2010. p.68-9.
26. Unat EK. Dersaadet Daülkelb Ameliyathanesi. Osmanlı İmparatorluğunda Bakterioloji ve Viroloji. İstanbul: İst. Üni. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları; 1970. p.30.